

FLERE FUNN FRA GOKSTAD

AV MAG. ART.
TERJE GANSUM

Denne artikkelen er ikke ment som vitenskapelig dokumentasjon. Hensikten er å gi opplysninger om funnene som ble gjort høsten 1995, og kort sette disse inn i en lokal sammenheng.

Gokstadorrådet i Sandefjord er kjent for funnet i Gokstadhaugen. Kanskje ikke like mange er kjent med at det er gravet ut ytterligere en båtgrav, bare noen hundre meter sør for Gokstadhaugen på lokaliteten Heimdal. I 1944 støtte gårdbruker Leif Hunsgaard på skipsnagler og mye stein på jordet. Han meldte fra til Oldsaksamlingen som sendte Erik Hinsch for å undersøke funnet nærmere. Det viste seg å være en haug som målte 18 meter i diameter og inneholdt en godt utrustet båt som var ca. 8 meter lang. Haugbrott hadde påvirket bevaringsforholdene slik at mange av gjenstandene var i svært dårlig forfatning. Foruten skipsnagler ble det funnet ravperle, skiferbryne og spydodd, men disse ga ingen holdepunkter for datering annet enn vikingtid (Hinsch 1945:166-170).

Funnet av båtgraven ble ikke starten for videre undersøkelser. I 1977 ble det observert et gravfelt nede ved 900-tal-

lets strandlinje. Gravfeltet ble observert fra fly og bestod da av minst 5 ringer (Haavaldsen 1983). I 1994 ble det observert 3 ringer med diameter fra 8 til minst 16 meter (NSB-prosjektet bilde nr. 242-250/94, Trøim pers. medl.). I bakken, ca. 100 meter øst for skipshaugen Hinsch undersøkte i 1944, lå det gravhauger inntil 1880-årene (Hinsch 1945:175, ØK under 117/41). Dette strandbundne gravfeltet er del et miljø hvor Gokstadmonumentet er selve symbolet på den makt som engang var virksom her.

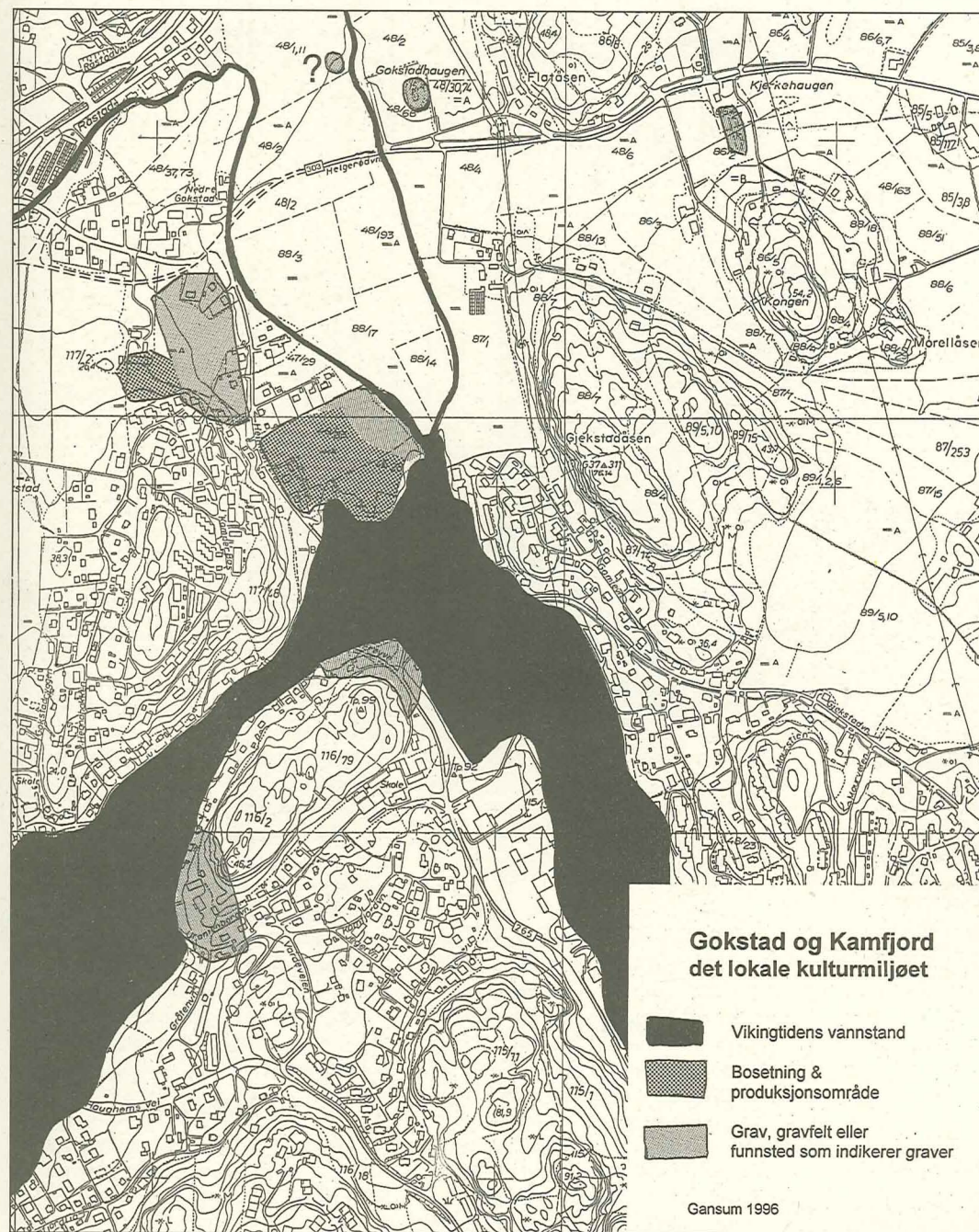
I september 1995 ledet jeg på oppdrag fra Vestfold fylkeskommune en arkeologisk sjaktregistrering på lokaliteten Heimdal, 400 meter sør for Gokstadhaugen. Her lot ikke funnene vente på seg (Gansum 1995).

REGISTRERINGSGRAVNINGEN PÅ HEIMDAL

Registreringsgravning benytter jeg om den type undersøkelse fylkeskommu-

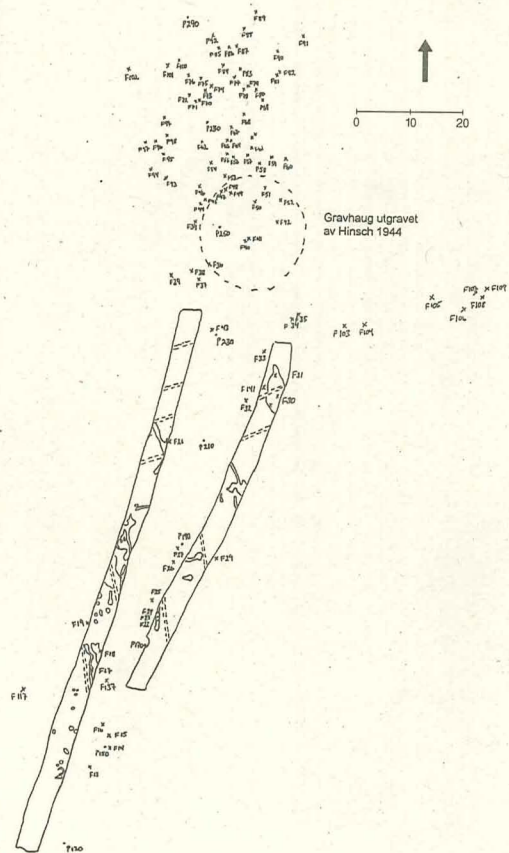
Leif Hunsgaard ved båtgraven.
(Viking 1945, Pl. XII)

Kart over Gokstadorrådet

Heimdal Gnr.46 br.nr. 23
Spredningskart over metallfunn gjort i pløyelaget.

r PP 3815

Over: Spredningskart over metallfunn gjort i pløyelaget (over).

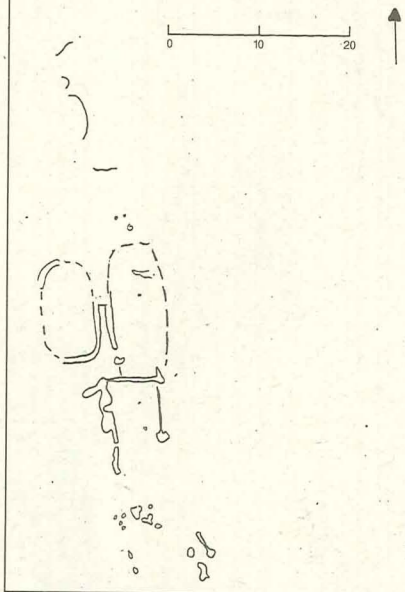
Til høyre: Vestre sjakt med tentative bus stiple inn.

nene foretar ved å bruke maskinell flateavdekkning, og hvor arkeologene kun dokumenterer strukturer i plan. Arkeologene undersøker da ikke strukturer ved snitt og profiltegning.

Før vi satte igang registreringsgravning ble området gått over med metall-detektor av Olav Berg, sammen med undertegnede. Bruken av metall-detektor er omstridt, så jeg vil presisere framgangsmåten: Det ble kun søkt i 30 cm dybde, dvs. i dyrkningslaget.

Heimdal Gnr.46 br.nr.23
Vestre sjakt,
tentative tolkninger av strukturene

0 10 20

Metallsøkeren var ikke stilt inn for å indikere metall som lå dypere. På den måte kunne vi plote å ta opp metall-funn samt dokumentere funnkonsentrasjoner.

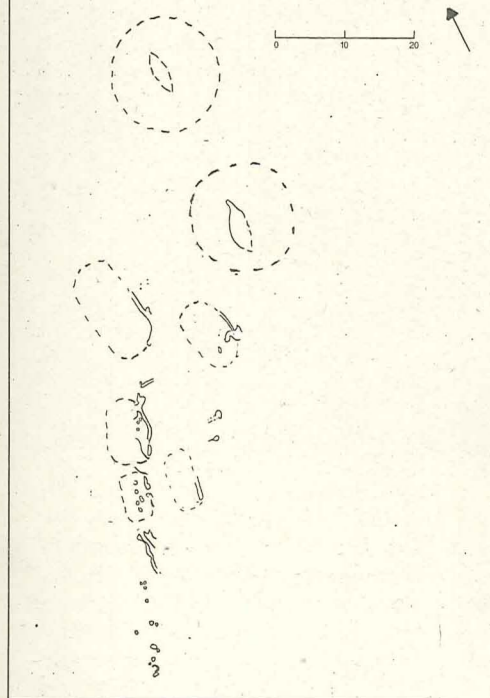
Ingen gjenstander ble tatt ut av in-situ kontekst, funnspreddingen kan betraktes som en måte å skape en kontekst for løsfunn. Registreringen med metall-detektor indikerte høye konsentrasjoner som dannet grunnlag for hvor vi ikke skulle legge søkesjakter. Haugen som Hinsch undersøkte var ikke vanskelig å se ute på jordet, og nettopp her lå metallfunnene i pløyelaget svært konsentrert.

SJAKTENE

Det ble åpnet sjakter hvor matjordlaget ble fjernet. I den vestlige sjakten ble dyrkningslaget fjernet i et større sammenhengende felt. Undergrunnen besto av leire og var svært dårlig dre-

Heimdal Gnr.46 br.nr.23
Østre sjakt,
tentative tolkninger av strukturene

0 10 20

net. Det ble påvist over 20 strukturer i undergrunnen. Huskonstruksjoner framkom i den sleipe leiren. Det sikre huset har buete vegger. Det lot seg ikke påvise takbærende stolpekonstruksjon. Det ble også påtruffet sannsynlige vegggriller til ytterligere et hus. Flere ildsteder/kokegroper lå i området. I tillegg til løsfunn ble daterende funn gjort i strukturene ved opprensing. I området nord for huset ble det funnet mengder med smieslagg.

I de østlige sjaktene var undergrunnen mer sandholdig og langt bedre drenert. Det ble registrert opp mot 40 strukturer i undergrunnen. Flere av strukturene tolker jeg som del av vegggriller, kokegroper/ildsteder, og muligvis en nedgravet båt. Funn i den båtformete strukturen besto blant annet av

skipsnagle og et vikingtids keramikkskår. Det ble gjort mange daterende funn både i strukturene ved opprenskingsarbeidet og løsfunn.

FUNN OG DATERINGER

I denne artikkelen skal jeg gi en del eksempler på daterbare funn som ble gjort i forbindelse med registreringsgravningen.

PERLER

En blå/grå grønn glassperle med innlagt hvite og røde sikksakk linjer lå i en struktur som antagelig har vært del av et hus. Perlen kan identifiseres som B531T18 i Callmers typologi, og er lik typeeksemplaret (Callmer 1977:PL.12). De fleste perlene av denne typen daterer Callmer til AD 885-915 (op.cit.:83).

Til venstre: Østre sjakt med tentative bus samt mulig båtgrav stiple inn.

Over: Bilde av østre sjakt med Gokstadhaugen så vidt synlig i bakgrunnen.

Avbildning av
byrdestavnål fra
Heimdøl og Nermans
typeeksemplar.

Perlen faller i gruppe Bc og kan ifølge Callmers perlekronologi dateres til tidsrommet AD 860-950 (op.cit). Callmer antar at type B531 er produsert i Skandinavia (op. cit.:96).

En glassperle av halvt gjennomsiktig glass ble identifiseres som en variant av A010-A011 i Callmers typologi, men er noe større enn type eksemplaret (Callmer 1977:PL.2). Callmer daterer A010: «in the beginning and in the middle of the Viking Period» og plasserer A010 i tidsrommet AD 860-885 (Callmer 1977:78, 219). A011 dateres noe senere AD 885-915 (op. cit.). Perlen faller i gruppe Ab og kan ifølge Callmers perlekronologi dateres til tidsrommet AD 860-915.

Et ravperlefragment har form som en krystallperle fra Birka (Arbman 1943:Taf.117 no.3), men er altså av et annet materiale. Flere perlefragmenter utgjør deler av én slipt, profilert ravperle. De to ravperlene, er ikke forsøkt datert. Forøvrig er det funnet endel rav, og et stykke er av en slik størrelse at det klart er tale om et råemne. Det er sannsynlig at det har blitt bearbeidet rav på lokaliteten.

VEVLODD

Det ble funnet tilsammen 4 vevlodd og et fragment av spinnehjul, noe som også indikerer tekstil tilvirkning. Ett vevlodd var av kleberstein lik typeeksemplar R477 og P159 (Rygh 1885, Petersen 1951) og dateres bare til vikingtid. Tre vevlodd av brent leire, hvorav ett hadde symmetrisk punktdekor, alle tre som P 161 som dateres 8-900 tall (Petersen 1951:300). To av disse vevloddene ble funnet i en vegggrille.

REDSKAPER/VÅPEN AV JERN FRA VIKINGTID

Det ble også gjort en del redskapsfunn, bl.a. en fil beskrevet hos Petersen, men eksemplaret slik det forelå

ukonservert, var ikke mulig å type eller aldersbestemme annet enn til vikingtid (Petersen 1951:94-95). En relativt liten jernøks som ikke kunne gjenfinnes blant typeeksemplarer, ble av Arne Emil Christensen foreslått datert til høy-middelalder (Arne Emil Christensen – pers. medl.). Funnkonteksten indikerer gravfunn og dermed vikingtid. Det er mulig at det dreier seg om en arbeidsøks eller såkalt miniatyrøks.

Forøvrig ble det funnet del av kniv, samt del av skjerding, et sagblad som P134. Et høvblad som P116; alt dateres til 8-900-tall. Et noe mer usikker tolkning er en fal til vevskje som type R440, P155 (Rygh 1885, Petersen 1951). Petersen omtaler en stor variant av typen som særlig opptrer i Telemark, og funnet faller inn under den beskrivelsen. Petersen gjør også oppmerksom på at vevskjeer også forekommer i mannsgraver (Petersen 1951:285-293). En pilspiss som Arbman Taf. 13 no 6, samt enda en pilspiss som Arbman Taf. 13 no.4 (1943), men tolkning som syl P125/126 er også mulig. I tillegg kommer en rekke skipsnagler og spiker.

Et funn som ikke er vanlig i de norske gravene jeg kjenner til, er en enkel draktnål. Det dreier seg om en såkalt «Hirtenstavnådel» (hyrdestavnål). Funnet var som type Nerman Taf. 4 no. 30 (Nerman 1958), Graven hvor typeeksemplaret ble funnet daterer Nerman til 750-800 (Nerman 1958:177).

ET BOSETNINGS- OG PRODUKSJONSOMRÅDE

Funnene som ble gjort på Heimdøl liker jeg som et bosetnings- og produksjonsområde hvor hverdagslige gjøremål ble utført nede ved stranden i tidsrommet 850-950 e.Kr. Funnene ved Gokstad ligner de typer bosetning man har funnet i Danmark og Sverige: «Vikingtida hamnplatser men utan några større anordningar som bryggjar för att kunna

Diverse redskaper
av jern.

ta emot skeppen har påträffats i många av åmynningarna runt den skånska kusten» (Ambrosiani & Clarke 1993:61, se også side 78,). Lokaliteten ved Gokstad kan være i så måte viktig i en forskningssammenheng.

NOE OM GOKSTADHAUGENS Plassering og lokale miljø

Hvordan kan vi betrakte lokaliteten hvor Gokstadhaugen ble reist? Et moment som vi bør ofre noe mer tanke på er, at stedet ble valgt ut før haugen ble reist (jfr. Norberg Schulz 1996). Stedet betyr noe som gjør at menneskene valgte å plassere haugen akkurat der. Jeg deler ikke Brøgger og Hougens syn om at haugen ble lagt der fordi det var enkelt å trekke skipet dit (Brøgger 1921:9, 1950:89, Hougén 1934:103-104). Tune skipet ble dratt langt opp på land, med god utsikt over Visterflo, noe Brøgger finner underlig (1921:9). Hvis gravleggerne virkelig ville, kunne de trukket skipet opp på tunet til Gokstad eller Gjekstad gård, poenget er at de ikke gjorde det. Det bør få oss til å tenke gjennom stedsvalget:

– Kanskje er ikke gårdstilknytning

eller sentrumsdannelse poenget.
– Kanskje bør slike lokaliteter tolkes som knutepunkter i større nettverk.
– Kanskje er lokaliteten strategisk i forhold til lokal og regional ferdsel.

Gokstadhaugen eksponeres direkte til kommunikasjon på land, men er bare indirekte tilgjengelig – og ikke engang synlig fra 900-tallets strandlinje. Monumenter ligger ofte høyt og med vid utsikt over omgivelsene. En eksponering utover landskapet kan tolkes som et uttrykk for makt over omgivelsene, eller de som ankommer området. Gokstadmonumentet ligger ute på ei slette og synes å dominere omgivelsene på en annen måte; Ved å være et knutepunkt for omgivelsene slik at innsynet til monumentet fra land dominerer. Plassering og størrelse nærmest dreserer øyet til å fokusere på kontrasten monumentet utgjør mot den monotone sletta. Innsyn til haugen er viktigere enn utsynet over landskapet. Begge disse strategiene evner å eksponere monumentet til et publikum (jfr. Hougén 1934:103-104). Haugen ligger strategisk, diskret og ikke-provoserende plassert i forhold til den indre skipsleia.

Gokstadhaugen ble gravet ut i 1880 av Nicolaysen (Nicolaysen 1882). Tømmeret i gravkammeret er blitt datert til 900-905 dendrokronologisk (Bonde & Christensen 1993:158). Det ble funnet rester av et mannsskjelett. Gokstadhaugen ligger kanskje ikke så alene som en får inntrykk av i dag. 120 meter nordvest for Gokstadhaugen er det observert vekstspor som kan indikere en haug på ca. 28 meter i diameter (NSB-prosjektet bilde nr. 162/94, Trøim pers. medl.). Det er foretatt sjaktning mellom Gokstadhaugen og det aktuelle vekstsporet, men ingen strukturer tegnet seg i den leirete undergrunnen (Gansum 1994).

Det er også registrert et lite og et relativt stort slettet gravminne noen hundre meter sørvest for Gokstadhaugen, i bakken opp mot Gokstad øvre (NSB. prosjekt bilde nr. 246-250/94, Trøim pers. medl.) I slutten av forrige

århundre ble det innlevert endel saker som tydet på at det må ha vært flere gravfelt på eller ved gårdene i nærheten, f.eks. Kamfjord og Gokstad (se Hov 1990 for en gjennomgang)

AVSLUTNING

Strandbunnet bosetning fra vikingtid har ikke vært lett å påvise i Norge, selv om vi mener at slikt bør finnes mange steder (eks. Larsen 1986). Det registrerte bosetnings- og produksjonsområdet som kom for dagen høsten 1995, kaster verdifullt lys over et område som stort sett blir omtalt med nasjonale floskler på grunn av skipsfunnet. Aktivitetene ved stranda forteller andre historier om fortiden enn konger og krigsmenn, død og begravelse. Slikt materiale trenges i alle fall i Vestfold, for å veie opp en ensidig sentrering omkring saganavn og symbolmonumenter. Dette kunne være en anledning til å gjøre noe ...?

Thoreley

LITTERATURLISTE:

- AMBROSIANI, B. & CLARKE, H. 1993: *Vikingastäder*, (først publ. engensk, 1991). Wiken, Höganäs.
- ARBMAN, H. 1943: *Birka I. Die Gräber*, Tafel. Kungl. Vitterhets historie och Antikvitets Akademien. Uppsala
- BONDE, N & CHRISTENSEN, A.E. 1993: Dendrokronologisk datering af tømmer fra gravkamrene i Oseberg, Gokstad og Tune. *UOÅ 1991/1992*, s. 153-160. Oslo.
- BRØGGER, A.W. 1921: Rølvøyætten. Et arkeologisk bidrag til vikingtidens historie. *Bergens Museums Aarbok 1920-21*. Hist., antikv. række nr. 1. Bergen
- BRØGGER, A.W. & SHETELIG, H. 1950: *Vikingskipene. Deres forgjengere og etterfølgere*. Dreyer, Oslo.
- CALLMER, J. 1977: *Trade Beads and Bead Trade in Scandinavia ca. 800-1000 A.D.* ACTA Archaeologica Ludensia, Series in 4°. Nr. 11. Lund.
- GANSUM, T. 1994: Gokstadhaugen, Arkeologiske observasjoner ved sjaktegraving. Innberetning Vestfold Fylkeskommune.
- GANSUM, T. 1995: Arkeologisk forundersøkelse for Fv 265 Hegnaveien - Nilsevingen. Innberetning Vestfold Fylkeskommune.
- HOUGEN, B. 1934: Studier i Gokstadfunnet. *UOÅ 1931-32*, s. 74-112. Oslo.
- Hov, K. 1990: Miljøet rundt Gokstadhaugen. *Nicolay 54 nr 2*, s 20-23. Oslo.
- HINSCH, E. 1945: En ny båtgrav på klasisisk grunn. *Viking IX*, s. 163-184. Oslo.
- HAAVALDSEN, P. 1983: Rapport om vegetasjonsmerker i Sandefjord, Tjølling, Hedrum og Brunlanes kommuner, Vestfold fylke. Universitetets Oldsaksamling, topografisk arkiv, Oslo.
- LARSEN, J. H. 1986: En mulig handelsplass i Grimstodområdet i vikingtiden. *UOÅ 1984/85*, s. 111-120. Oslo.
- NERMAN, B. 1958: *Groblin-Seeburg. Ausgrabungen und Funde*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- NICOLAYSEN, N. 1882: *Langskipet fra Gokstad ved Sandefjord*. Cammermeyer. Kristiania.
- NORBERG SCHULZ, C. 1996: *Stedskunst*. Gyldendal norsk forlag. Oslo.
- PETERSEN, J. 1951: *Vikingetidens redskaper*. Vid.-Akademiets Skrifter II. Hist. Filos. Klasse 1951. Nr. 4. Oslo.
- RYGH, O. 1885: *Norske Oldsager*, Kristiania.
- ØK Økonomisk Kartverk. Oslo.
- TAKK til Isa Trøim for informasjon om flyregistreringer for NSB-prosjektet, dobbeltsporet i Vestfold.

Nicolay

Statens vegvesen
Vestfold

NR 71 • 1997
LØSSALG 40,-

ARKEOLOGISK
TIDSSKRIFT